

INDIANER VAD ÄR DET ?

av BERTIL THÖRN

Indianer har de flesta hört talas om. Men hur många är det som egentligen vet vad indianer är? Det här är därför ett försök att ge en lite klarare bild av det. Men vi ska begränsa oss till att tala om Nordamerikas indianer. Ett ämne som kan vara nog så stort. Och vi ska försöka hålla oss till det primära.

Det här är därför en provkarta på hur indianer kan se ut.

Men jag tror att en del av er inte riktigt känner igen er. Ni hade förmodligen i stället förväntat er något i stil med det här. Antingen präriens fjäderprydda krigare eller Sydvästerns fruktade apacheindianer.

Eller det ni känner igen från Hollywoods försök att underhålla oss på bioduken. En bild där indianerna ytterst sällan var indianer, utan snarare mexikaner eller filipiner.

Men för att ta det från början. Hur var det egentligen?

De flesta känner ju säkert till att när Christobal Colon med tre portugisiska segelskepp kastade ankar utanför en ö i ögruppen Bahamas den 12 oktober 1492 och gick i land, så trodde han att han var i Indien. De ursprungsfolk han stötte på där, kallade han följaktligen för indianer. Det är så historien ofta berättas om upptäckten av Amerika. Men de flesta vet ju naturligtvis, att det också finns

många andra teorier om vem som var först på den Amerikanska kontinenten. Förutom indianerna själva då förstås. För Christoffer Columbus, som vi kallar honom, hade inte vid den här första resan ens varit på fastlandet utan bara på de Västindiska öarna. Vem det i stället var som var först på fastlandet finns det olika uppfattningar om. Men att det var Amerigo Vespucci som fick ge namn åt landet tolkar ju många som att det var han. Men han var faktiskt aldrig i det som kom att bli Nordamerika utan bara i Sydamerika. I stället var det antagligen en annan italienare, Juan Chabotto (John Cabot) som för engelsk räkning landade på nuvarande New Foundland under sin andra expedition år 1497. Alltså fem år efter Columbus.

Det skulle därefter komma att dröja rätt så länge innan någon allvarligt menad kolonisation tog vid.

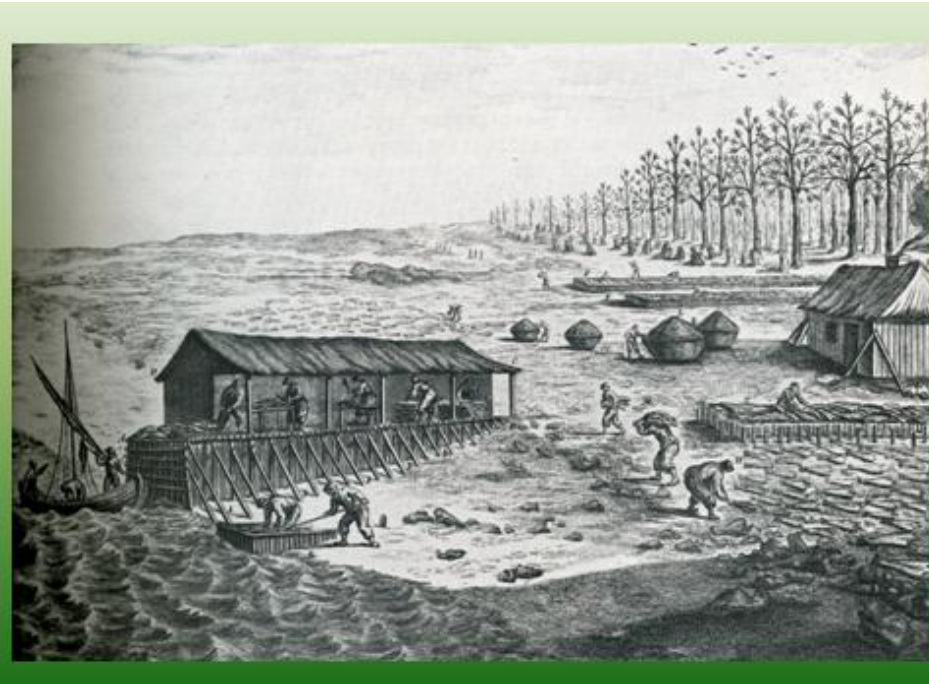
Men det har säkert förekommit även andra strandhugg på den amerikanska kusten före Cabot.

Som den kanske allra tidigaste den grönländske vikingen Leifur Eiriksson, (son till den utstötte norske stormannen Erik Röde). Leifur som under en seglats till Grönland omkring år 1000 kanske seglade vilse och strandade på Baffinön i nuvarande Kanada och sedan följde kusten söderut till nuvarande New Foundland, som han kallade Vinland, där han

övervintrade. Sedan han kommit tillbaka till gården Brattalid på Grönland och där börjat predika kristendom bland vikingarna, utrustade en annan isländsk äventyrare, Thorfin Karlsefni, år 1006 en expedition med tre skepp och 140 män och kvinnor ombord för att starta ett kolonisationsförsök vid Leifur Eirikssons övervintringsplats. Det finns vissa tecken på att en sådan kolonisation kom till stånd, men att den inte blev mera än något eller några år gammal, efter att man kommit

i konflikt med "skrälingarna" som man kallade det folk man stötte på här. De var troligen förfäderna till den indianska stam vi i dag kallar Beotuk.

Någon mera allvarligt menad kolonisation kom sedan inte till stånd förrän vi kommer framåt 1600-talet. Under hela den mellanliggande tiden var det endast enstaka franska, engelska och portugisiska fiskare som fann grundbankarna utanför St. Lawrensflodens mynning så intressanta att man tog risken att färdas så här långt över öppet hav. För att kunna bevara den fisk man fångade, ända till man efter åtskilliga månader lyckades ta sig hem igen var man

tvungen att torka och salta fisken. Det kunde man inte göra till sjös, utan man fick bygga upp hamnar och fiskberedningsplatser i land.

Här kom man då naturligtvis i kontakt med landets urinnevånare. Vad som skedde då finns det inga historier om. Men vi kan nog utgå från att det var såväl fredliga som mer eller mindre våldsamma sammanträffanden. Helt säkert är att det parallellt med eventuella sammanstötningar också förekom ett visst handelsutbyte folken emellan.

Vi vet även att dessa fiskare efter hand började föra med sig skinn av pälsbärande djur tillbaka till Europa. Skinn som så småningom skulle visa sig vara mera inkomstbringande än fisken.

Det var främst fransmännen som gjorde mera allvarligt menade försök att lägga beslag på och vidareutveckla den här pälshandeln.

Den här handeln ökade undan för undan i såväl omfattning som värde och kontakterna mellan européerna och ursprungsbefolkningen spred sig allt längre in i landet. Mer och mer började man se att det här var något som man borde satsa på och som kunde utvecklas till något stort.

Man började sända ut expeditioner som bara hade till uppgift att samla in skinn och man sände så småningom även ut handelsmän som skulle komma att stanna i landet för att på plats bygga upp handelsrelationer med ursprungsbefolkningen.

EUROPEISKA IMPERIEBYGGARE

ENGLAND

FRANKRIKE

SPANIEN

Vi närmar oss nu 1500-tal och 1600-tal. I Europa fanns då huvudsakligen tre stormakter som alla närde imperiedrömmar. Frankrike, England och Spanien. Alla vaknade avundsjukt på varandra och gjorde vad man kunde för att sätta krokben för varandra. När nu Frankrike visade sig ha hittat en lönande affärsverksamhet i det här nya landet kunde naturligtvis inte England stilligtande se på utan började själva utrusta expeditioner för att ta del i den nya handeln. Spanien i sin tur var mera intresserade av

att finna guld och andra ädla metaller.

Men alla de här expeditionerna och de åtföljande kolonisationsförsöken stötte förr eller senare på landets urinnevånare. Vad som hände då finns det otaliga historier omkring. Den ena tyvärr mer grym och våldsam än den andra. Men vi ska inte ägna oss så mycket åt den historien, utan i stället titta lite på vilka de här urinnevånarna var, var de kom ifrån och hur de levde.

Ungefär som på den här bilden framställdes mötet för dem som var kvar hemma i Europa.

Det finns av förklarliga själ inga riktigt trovärdiga avbildningar av de här allra första urinnevånarna som man fick kontakt med. Endast ett antal mer eller mindre förvrängda och fantasifyllda teckningar som visades upp i Europa, vid de kungliga hoven, för vetenskapsmän och för olika handelsmän och entreprenörer. Alla de här bilderna hade sina olika syften. Antingen för att förskräcka, eller förvåna, att förfäras över eller att ge medlidande med. Det fanns grymma avbildningar, det fanns romantiska bilder och det fanns allt där emellan.

Man mötte alltså figurer som både såg annorlunda ut, betedde sig annorlunda och som inte alls hade samma tekniska utvecklingsnivå som europeerna. Som inte talade begripliga språk och som inte heller hade något skrivspråk.

Europeerna betraktade dem därför som underlägsna. Som obildade vildar. De sågs som varelser som knappast ens var att betrakta som människor. Utan snarare som vilda djur. Vilda djur som behövde tämjas.

Och de sågs också som att de måste vara olyckliga eftersom de tydligen inte hade någon aning om himmelen och helvetet, om Gud och Jesus och den sanna tron.

Det här var något europeerna föresatte sig att ändra på. Skulle man ha någon nytta av de här vilddjuren så skulle de behöva upplysas och förändras så att de blev människor. Människor liknande de vita europeerna. Och det behövde ske omgående.

Så man skickade präster som fick till uppgift att upplysa och frälsa de här vilsekomna hedningarna. Och man skickade

soldater som fick i uppgift att se till att vildarna verkligen satte igång att lära sig. Den process som nu påbörjades kan beskrivas som en "Bibelns och Svärdets tid". Och självfallet ledde det fram till mängder av grymheter och tragik på båda sidor.

Men snart började man förstå att man hade att göra med många olika folk. Inte bara ett. Det var folk som såg olika ut, som levde på olika sätt och som uppenbarligen talade olika språk. Och man kom så småningom på att det fanns olika folk som stred inbördes med varandra. Det var vissa folk som enbart levde som jägare och det fanns folk som bodde i byar och som odlade och längs med kusten fanns det folk som huvudsakligen levde på fiske.

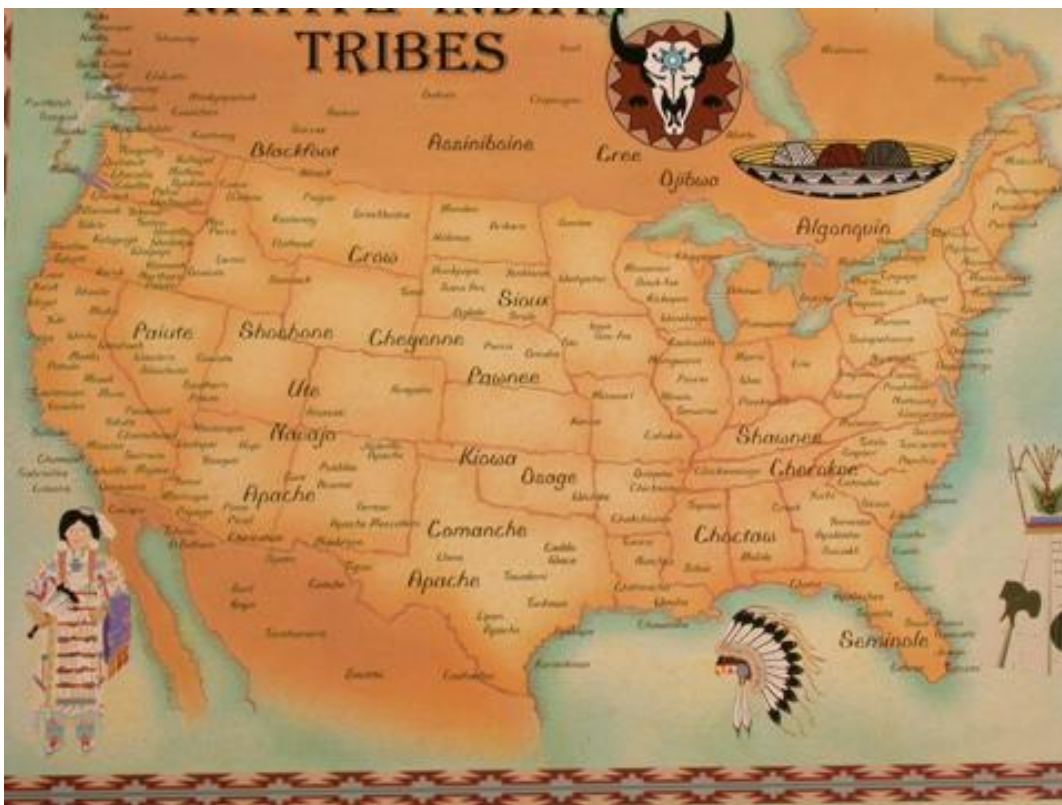
Man visste det inte då. Men nu vet vi, att indianer är inte ett folk (trots att det står så på den här bilden) – det är många olika folk. När de stod på sin höjdpunkt kanske så många

som mellan 500 till 1000 olika folk. Det vi med tiden har kommit att kalla stammar. Det är stammar omfattande allt från ett par hundratusen individer till små grupper om kanske bara var något femtiotal. Någon egentlig statistik finns inte, men många var i stort sett bara små släktgrupper som levde för sig själva, medan andra förenades med andra grupper och bildade större samhällen.

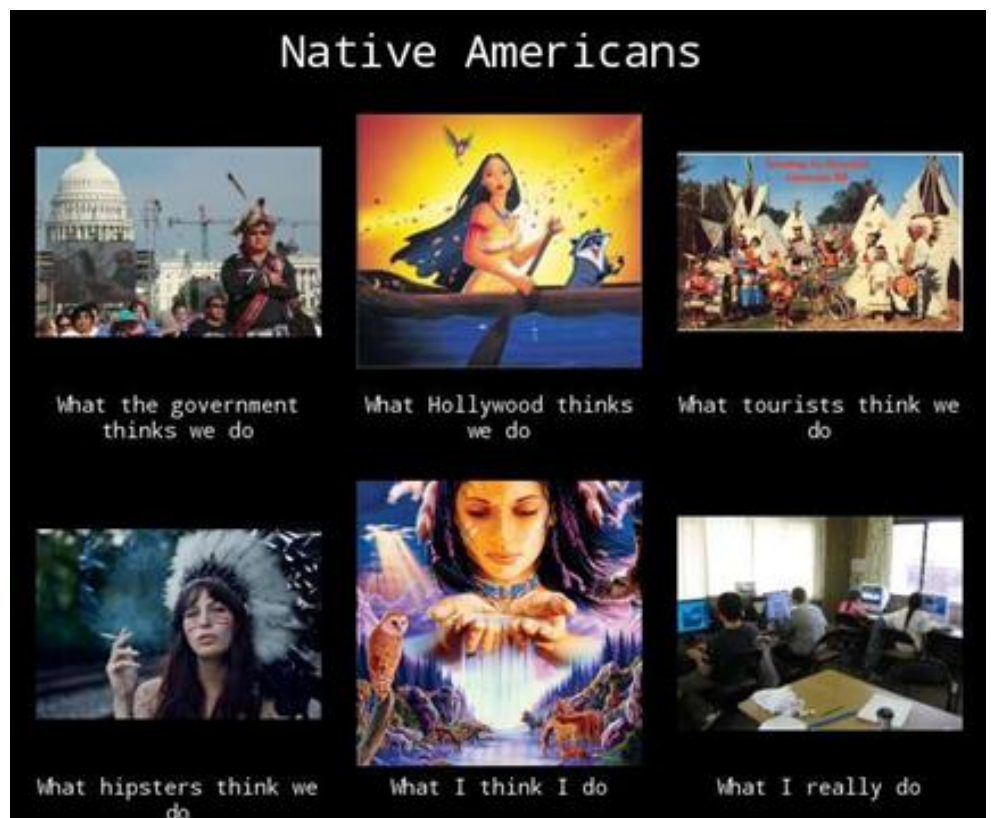
Idag talar man om två olika kategorier av indianska samhällen. Först och främst de av myndig-

heterna erkända samhällena eller stammarna. Så kallade "Federally recognised tribes". Enligt den senaste statistiken finns det 566 sådana grupper, eller stammar. Sådana grupper har rätt till statligt stöd i form av olika typer av stödprogram. Dessutom finns ett antal mindre grupperingar som inte får sådant stöd, utan i stället är hänvisade till motsvarande

stöd från de stater där de lever. Det är ett 20-tal stater som har sådana program. Just nu omfattas 94 indianska grupper av sådant stöd. Utöver det här finns det en lång rad smågrupper som står helt utanför allt statligt eller federalt erkännande och får klara sig helt på egen hand.

När vi nu vet att indianer är en befolkningsenhet som egentligen består av många olika folk så kommer frågan naturligtvis hur de kan kategoriseras. Frågor som varifrån har de olika folken kommit? Hur ser de ut? Hur lever de? Hur många är de? Vad har de för språk? Vad har de för religion? Och en mängd andra frågor. Jag har genom åren till och med fått sådana frågor som: "Borstar indianer tändarna?" "Kan indianer köra bil?" "Bor de fortfarande i tält?" Naturligtvis

är sådant extremer, men det finns många frågor. Däremot finns det inga enkla svar på en hel del av dessa frågor. För att börja med frågan: Varifrån kommer indianerna? Så är det så att vetenskapen har inga riktigt säkra svar på det heller.

Det finns flera teorier. Men först och främst bör vi naturligtvis fråga indianerna själva var de anser att de kommer från.

Det genomgående svaret då är att de anser sig alltid ha levt där de nu lever. Amerika är vårt, må vara ett politiskt slagord. Men i grunden menar de att de alltid har funnits här. Så är det med folk som från begynnelsen inte har ett skriftspråk. De har inte kunnat dokumentera i

skrift sin egen historia. Och även om de genom historien alltid har varit kända för att ha en förmåga att föra sin historia vidare genom vad vi kallar "muntlig tradition", så vet vi att sådan förvanskas, medvetet eller omedvetet, från generation till generation.

Vad säger då vetenskapen? Man är tämligen överens om att alla de folkgrupper som nu utgör kollektivet "indianer" ursprungligen har kommit till de amerikanska kontinenterna från Asien. Däremot tvistar man om när det skedde och hur det har gått till. Här står vissa skilljelinjer mellan forskargrupper som språkforskare, arkeologer och etnologer. På senare tid har även den alltmer utvecklade DNA-forskningen börjat dra sitt strå till stacken.

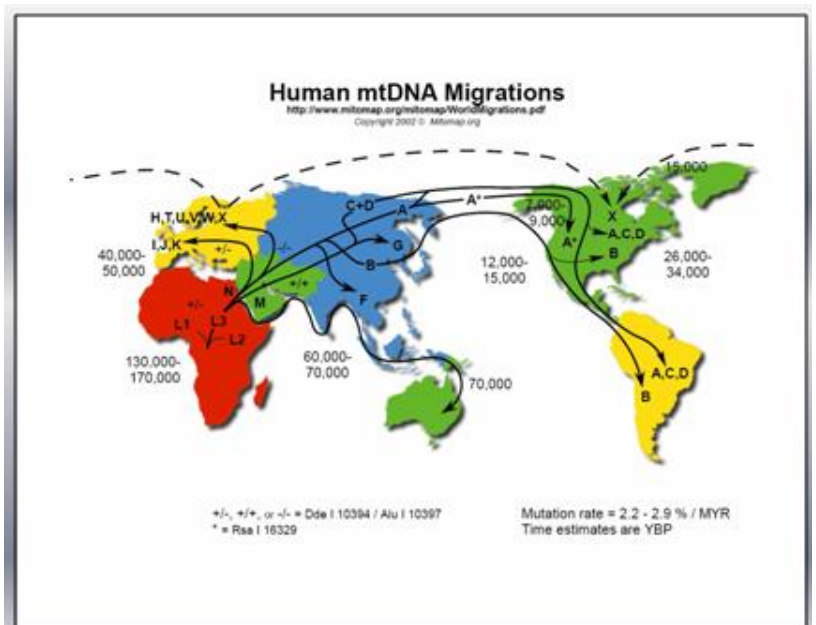
Språkforskare jämför likheter och skillnader i dessa folks språk, vilket man menar kan peka på hur grupper har rört sig, delat på sig eller isolerats från varandra. Arkeologerna bygger sina resonemang på vad man hittar i marken. Och tyvärr kan man konstatera att det finns inte speciellt mycket bevarat från så långt tillbaka att man kan utlista de ursprungliga spridningsmönstren. Etnologer jämför livsmönster, vilket naturligtvis har en tendens att påverkas av såväl tid som miljö och kontakter med andra. DNA-forskarna har kanske det mest seriösa materialet att bygga sina utsagor på.

Även om det finns ett flertal avvikande åsikter så är de flesta ändå eniga om att asiatiska jägargrupper började att vandra in på den nordamerikanska kontinenten för 20 000 till 12 000 år sedan. Under den perioden var större delen av det norra halvklotet täckt av tjock inlandsis under den senaste istiden och så stora mängder av havsvattnet var bundet i den isen att havsnivåerna var 100 till 120 meter lägre än i dag. Det innebar att det som idag är Be-

rings Sund mellan Ryssland och Alaska då var en upp till 160 mil bred landremsa, där det fanns isfria korridorer där djur och människor kunde vandra fram och tillbaka.

Med modern forskning på det som kallas mitokondrie-DNA har man också lyckats fastställa att befolkningarna i Nord- och Sydamerika i huvudsak har sådana DNA-markörer som kan härledas tillbaka till folken i Asien. Men jag har inte hört någon som har väckt frågan om man inte lika gärna skulle kunna vända på det och påstå att dessa markörer ursprungligen har funnits hos folk i Amerika och som sedan har vandrat den motsatta vägen – till

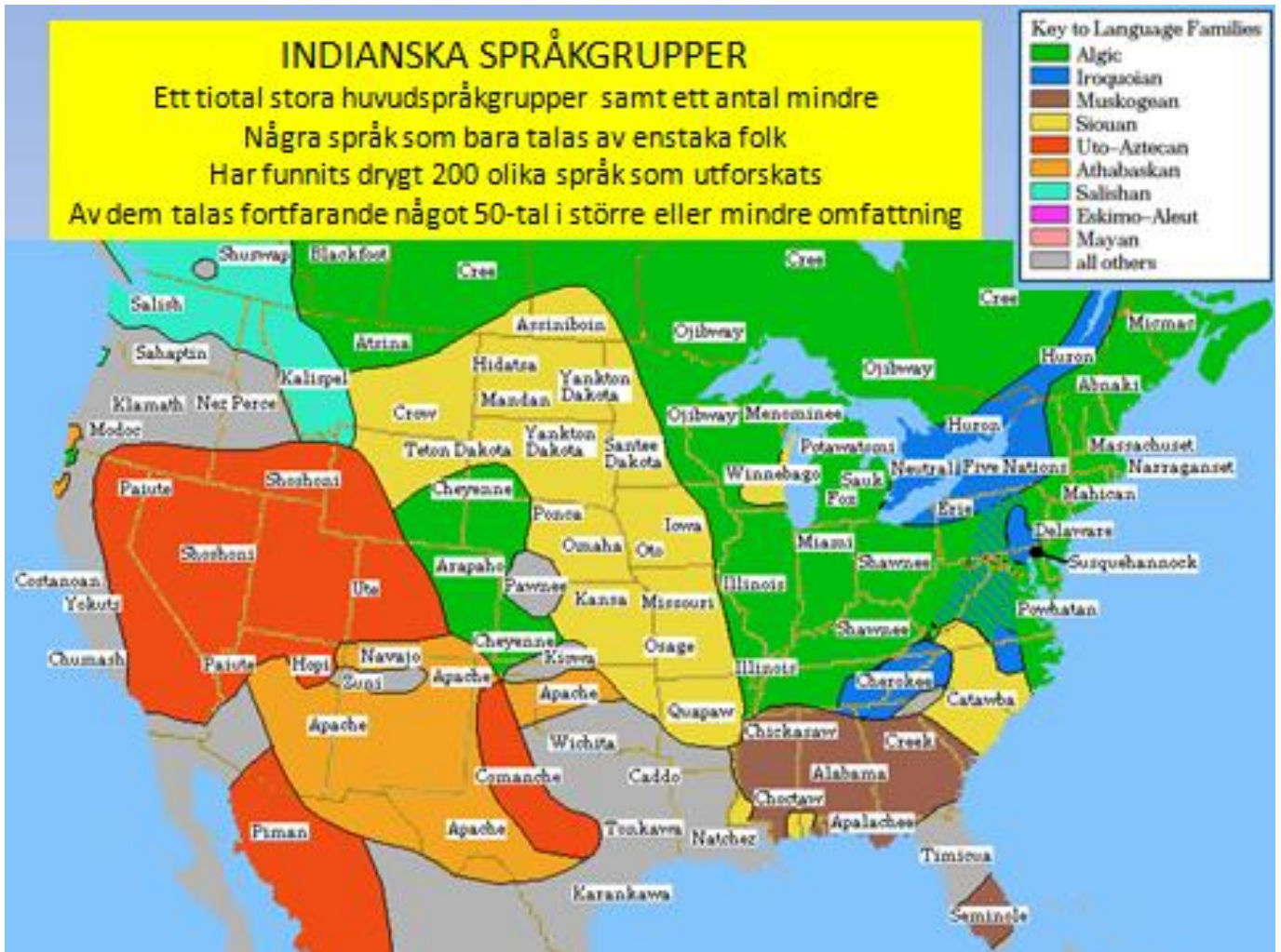
Asien. Men låt vara hur det vill med det. Vi lär aldrig få någon fullständig säkerhet i den här frågan. Och det kanske heller inte är världens viktigaste fråga.

Sådan här invandring har naturligtvis skett under tiotusentals år och folk har kommit i olika grupper från olika utvandringsområden och de har hamnat på olika platser i Amerika. Platser med olika miljöer och olika livsförutsättningar till vilka de har anpassat sig under generationer. Många har levt isolerade i detta jättelika land, varför de inte heller har påverkats av andra gruppers sätt att leva och sätt att tala. Man har alltså redan från början varit olika och den olikheten

har både ytterligare ökats via isolation eller utjämnats via de kontakter som kan ha förekommit grupper emellan. Man kan alltså inte säga att indianer ser ut si eller så, lever si eller så, tänker och tycker si eller så. Det finns stora skillnader mellan olika folkgrupper, precis som det gör även här i Europa, eller i Afrika. Det här har etnologerna försökt kategorisera genom att skapa vad man kallar kulturområden.

Ett annat sätt att kategorisera folkgrupper är att jämföra deras språk. Språkforskare har grupper-

rat olika indianska språk i olika grupper beroende på likheter och olikheter i ordformer och grammatik. Det finns ett antal sådana här grupperingsförsök som då uppvisar olika många grupper. Men i de flesta fall samsas man om att det funnits ett tiotal stora huvudspråkgrupper, vilket den här kartan utvisar. Likartat språk skulle ju kunna tyda någon form av släktskap eller att folkens ursprung skulle komma från någon gemensam anfadersgrupp. Men att dra slutsatser om ursprung och inflyttningsmönster enbart baserat på det känns mycket osäkert.

Inte heller en gruppering baserat på folkens levnadsmönster, hur man bodde, hur man livnärde sig, hur man klädde sig, såg ut, eller arrangerade sina samhällen, utformade sina religiösa eller andra seder och bruk ger någon egentlig ledning och insikt i hur folken kommit till de platser där de upptäcktes vid de vitas ankomst. Sådana saker styrs ju till stor

del av naturens förutsättningar, tillgången till föda, närheten till grannar som kan påverka och liknande. Så inte heller det är något säkert instrument för att förklara varifrån indianerna ursprungligen kom. Det enda mer eller mindre säkra vore att göra större forskningsarbeten baserade på DNA-teknik.

För fortsättningen av den här uppsatsen kan vi ändå använda modellen med kulturområden för att på det sättet beskriva hur olika indianer har utvecklats och hur deras liv har sett ut under historisk tid.

I Northeastern Woodlands (Nordöstra Skogslanden) levde en stor mängd stammar som tidigt kom i kontakt med Europeiska invandrare. Närmast Atlantkusten var de huvudsakligen fiskare

och jägare. Längs floderna mot inlandet var många bofasta jordbrukare och i de stora skogarna upp mot De Stora Sjöarna var man företrädesvis jägare. Bär, nötter och ätliga växter ingick också i deras föda. Här fanns ett flertal av de stammar som blev kända genom det tidiga 1900-talets pojkböcker. Stammar som Irokeser, Huroner och Ottawa. Men också Delaware, som var de indianer de svenska kolonisatörerna stötte på. Längre in i landet och mera i områdets södra delar levde välkända stammar som Shawnee, Miami och Illinois. Det här var genomgående skogsland.

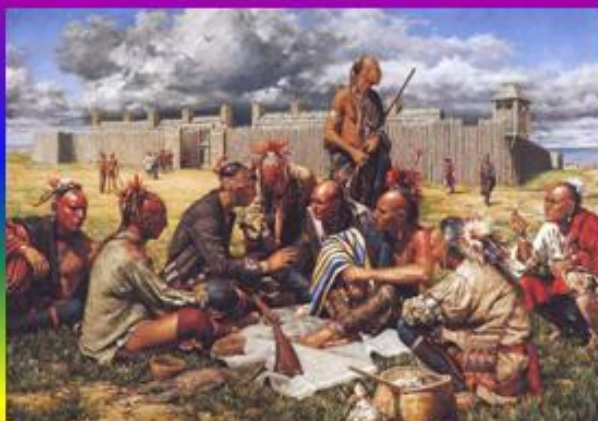
De bodde i befästa byar i så kallade långhus där flera familjer levde tillsammans, eller i mindre barkhyddor kallade wigwams. De prydde gärna sina kläder med blommönster till skillnad från andra stammar som gärna använde geometriska mönster. Männen hade ofta rakade huvuden,

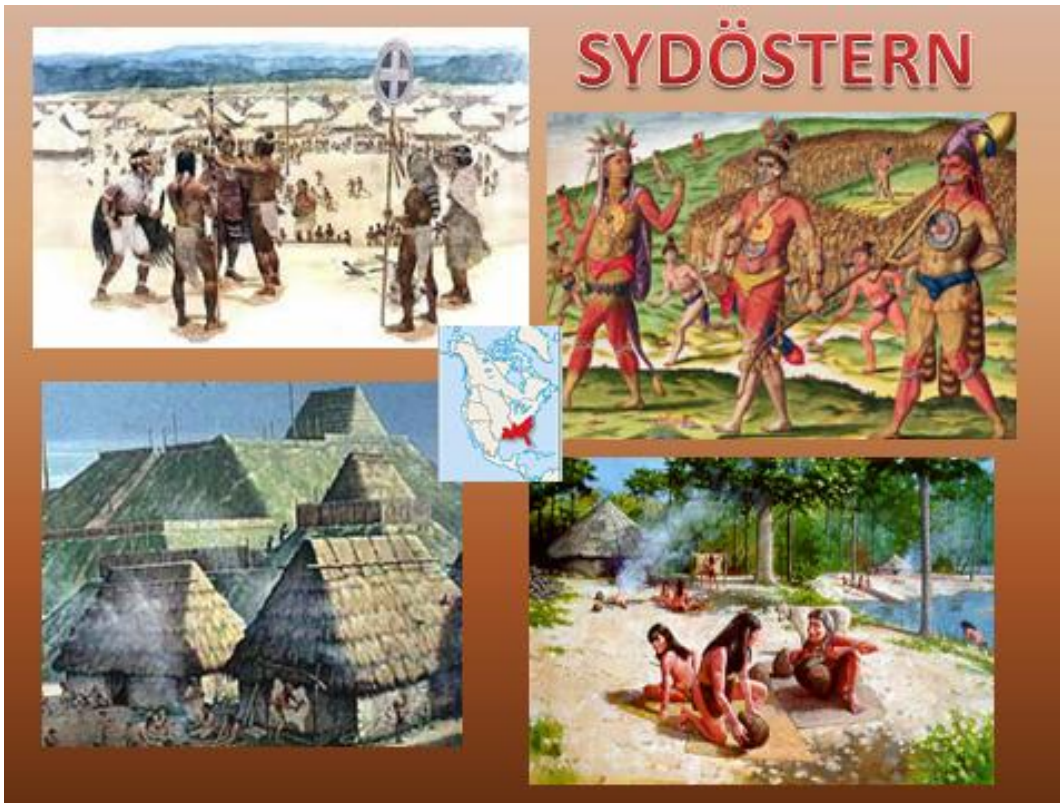
där man bara sparat en så kallad skalplock. De flesta stammar här talade språk tillhörande den Algonkinska språkstammen eller den Irokesiska språkstammen.

De kom tidigt i kontakt med de vita och tog snabbt till sig sådant som eldvapen och kläder av

tyg. Många av de här stammarna, framför allt Irokeserna lierade sig med antingen engelsmännen eller fransmännen under de stora krigen på 1600- och 1700-talen. De kom tidigt att drabbas av de vitas sjukdomar och i samband med krigen förlorade de efterhand så gott som hela sitt land. De bedrev också en tämligen intensiv handel med de vita

under fredstid, där skinn från pälsbärande djur var den viktigaste handelsvaran. Många av de här stammarna var fruktade krigare och strider inbördes mellan olika stammar var mycket vanliga.

Ett varmt klimat, god tillgång till föda i vattenrika områden, lämpliga marker för odling. Allt det här gjorde den sydöstra regionen till ett rikt land för de folk som slog sig ner här. De behövde inte offra så mycket tid på att bygga bostäder. Ett enkelt regnskydd räckte långt. Kläder behövdes knappt. Maten fanns tillgänglig

hela tiden. Det här gjorde att man fick mycket tid över. Tid som kunde användas till ett rikt och välutvecklat religiöst ceremoniliv. I områdena i inlandet ser vi starka influenser från Mesoamerika, med samhällsuppbyggnader bestående av strikta härskarorgan som kungar och prästerskap, samt lägre stående klasser inklusive slavar. Här ägnades mycket tid åt att bygga enorma byggnadsverk på stora jordkullar som troligen har varit religiösa platser, där även människooffer förekom.

Men det är också en ganska diversifierad samling folk som hör hemma här nere och det kan vara lite svårt att se att alla dessa kulturellt skulle ha så mycket gemensamt. Här fanns allt ifrån fiskar- och jägarfolken som levde i Floridas sumpmarker och som till stor del var uppblandade med förrymda svarta

slavar till de välorganiserade cherokeerna som nog var betydligt mera civiliserade än de första

vita som träffade på dem och till de soldyrkande högkulturerna med stammen Natzhes som den kanske mest utpräglade.

D	R	T	Ꭰ	Ꭱ	Ꭲ
S	F	Y	A	J	E
Ꭳ	Ꭴ	Ꭵ	Ꭶ	Ꭷ	Ꭸ
W	Ꭹ	P	G	M	Ꭺ
Ꭻ	Ꭼ	H	Ꭽ	Ꭾ	Ꭿ
Ꮀ	Ꮁ	Ꮂ	Ꮃ	Ꮄ	Ꮅ
Ꮆ	Ꮇ	Ꮈ	Ꮉ	Ꮊ	Ꮋ
Ꮌ	Ꮍ	Ꮎ	Ꮏ	Ꮐ	Ꮑ
Ꮒ	Ꮓ	Ꮔ	Ꮕ	Ꮖ	Ꮗ
Ꮘ	Ꮙ	Ꮚ	Ꮛ	Ꮜ	Ꮝ
Ꮞ	Ꮟ	Ꮠ	Ꮡ	Ꮢ	Ꮣ
Ꮤ	Ꮥ	Ꮦ	Ꮧ	Ꮨ	Ꮩ
Ꮪ	Ꮫ	Ꮬ	Ꮭ	Ꮮ	Ꮯ
Ꮰ	Ꮱ	Ꮲ	Ꮳ	Ꮴ	Ꮵ
Ꮶ	Ꮷ	Ꮸ	Ꮹ	Ꮺ	Ꮻ
Ꮼ	Ꮽ	Ꮾ	Ꮿ	Ᏸ	Ᏹ
Ᏺ	Ᏻ	Ᏼ	Ᏽ	᏶	᏷
ᏸ	ᏹ	ᏺ	ᏻ	ᏼ	ᏽ
᏿	᐀	ᐁ	ᐂ	ᐃ	ᐄ

Speciellt Cherokee-indianerna var välorganiserade och tog tidigt till sig de vitas sätt att leva. De byggde ordentliga hus och de skapade till och med ett alfabet för sitt eget språk och kunde därmed ge ut en egen tidning. Cherokeeerna är idag den näst största stammen i USA

Kulturområdet Subarctic är ett jättelikt landområde i norr, helt utanför USAs gränser. Ett område

med stora barrskogar och iskall tundra. Vildrenars land. Här bor en hel del olika stammar föga kända för gemene man. De har genom tiderna huvudsakligen livnärt sig på jakt och fiske, samt bärplockning.

Det här är folk som i mångt och mycket liknar våra egna samer förutom att de inte äger och förvaltar några tamrenar. De lever snarare av jakten på vildren. Dels för köttet men också för päls-handeln. De flesta är nomader eller åtminstone halvnomader som flyttar allteftersom tillgången på föda flyttar sig.

Även kulturområdet Arctic ligger norr om USA, ända uppe vid Ishavet. Här är vinterland så gott

som året runt och för att överleva här krävs det speciella kunskaper om kläder, bostäder och jakttekniker som inte behövs någon annanstans. Här lever de folk vi tidigare kallade Eskimåer. Men själva vill de kalla sig Inuit. De har tämligen likartade livsformer i hela området. De som lever på och närmast tundran är huvudsakligen jägare, medan de som lever vid Ishavskusten och ute i övärlden är fiskare men också säl- och valjägare. Sjöfågel och sjöfågelsägg är en välkommen variant i deras diet under vissa tider. Det här är de folkgrupper som man tror kommit till den amerikanska kontinenten allra senast. Kanske så sent som för bara 2000 år sedan. Alltså ungefär vid vår tideräknings början.

Så kommer vi till folken på prärien – The Plains. Om Arctic och Subarctic är tämligen okända för

de flesta så är kanske prärien och präriens folk det som de flesta tänker på när man pratar om indianer. Prärien, denna jättelika grässlätt mellan Klippiga Bergen i väster och Mississippifloden i öster, och som sträcker sig i nord-sydlig riktning ända från Mexikanska Golfen i söder och långt upp i Kanada, ända upp mot barrskogsgränsen. Det låter märkligt, men det här är det område i USA som kanske allra senast togs i bruk på allvar. Den kultur som uppstod här blev kanske inte mera än 200 till 300 år gammal. Från kanske mitten 1500-tal till slutet av 1800-talet. Det var en kultur som uppstod helt beroende på två faktorer. Dels de jättelika hjordar av bisonoxar – Buffel, som levde här på slätterna. Men också beroende på att indianerna i slätternas utkanter under 1600-talet kom i besittning av hästar. Hästar hade funnits i Amerika i förhistorisk tid, men försvunnit. När spanjorerna kom till Mexico under 1500-talet förde de hästar med sig. Avkomlingar av dessa hästar rymde, förvildades eller stals av indianerna som mycket snabbt lärde sig att dra nytta av dessa betydelsefulla djur.

Det här var ett knappt trettiotal olika stammar som levde ute på de stora gräslandeterna eller i dess kanter. Och det var tillgången till hästar efter mitten av 1700-talet som över huvud taget gjorde det möjligt för folk att leva hela sitt liv här ute, där naturen kan vara oerhört våldsam från tid till annan. De som enbart levde ute på slätterna var nomadiserade jägare och flyttade hela tiden i spåren efter sina bytesdjur. De levde i tält och förlitade sig på hästarna för sina transporter.

Stammarna som levde i präriens utkanter, speciellt längs Mississippi - Missouri var dock bofasta och bedrev ett primitivt jordbruk kompletterat med tillfälliga jaktutflykter.

Folket ute på slätterna levde före hästens tidevarv huvudsakligen i de skyddade floddalarna och i utkanten av prärien, varifrån de företog farliga jaktexpeditioner ut i gräshavet. De stora bufflarna var deras viktigaste jaktvillbråd samtidigt som de var potentiellt mycket farliga. Före hästen använde man sig av sådana jaktmetoder som att driva hela hjordar utför klippstup eller in i inhägnader där de sedan kunde dödas. Ett extremt farligt jaktsätt var att smyga sig på djuren iförda förklädnader.

att smyga sig på djuren iförda förklädnader.

Men när man väl fått tillgång till hästar så utvecklades de här folken snabbt till oerhört duktiga ryttare som jagade direkt från hästryggen.

Ute på de öppna slätterna var de här folken beridna nomader, som bodde i lättflyttade tält, kallade tipi och som

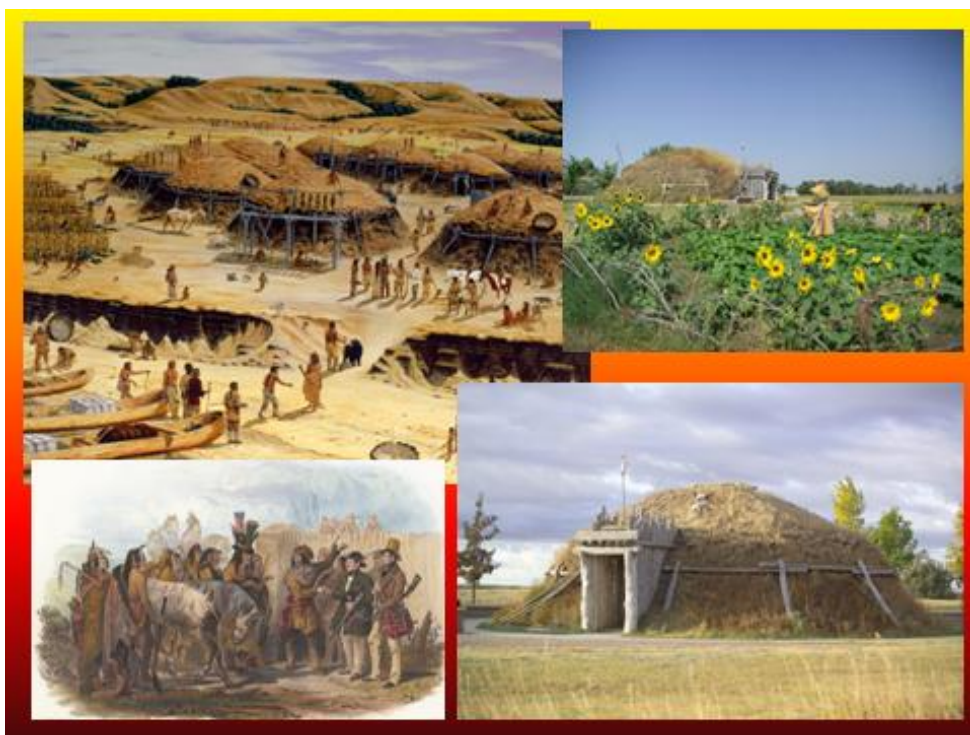
levde av buffeljakten. I stort sett allt på buffeln kunde man ta tillvara och buffelköttet, som oftast torkades var mycket proteinrikt och saknar nästan helt fett. De flyttade hela tiden efter i spåren av de stora buffelhjordarna och de var alltså mästare på att utnyttja allt från bufflarna för sitt liv och uppehälle. Till och med spillningen, som när den torkat,

samlades in och användes som ett utmärkt bränsle här ute i det trädlösa landet.

Men i präriens utkanter levde andra folk som var delvis jordbrukare. De odlade med relativt primitiva metoder sådant

som majs, bönor, solrosor och en del ätbara bladväxter. Det kompletterades sedan med bär och frukter som växte vilt och med olika sorters ätbara rötter och vildlök. De odlade också tobak i viss utsträckning. Sitt köttbehov såg de till att täcka genom enstaka jaktutflykter i grupp ut på slätterna eller genom byteshandel. De bodde i stora jordhyddor i pallisadomgärdade byar, företrädesvis längs med

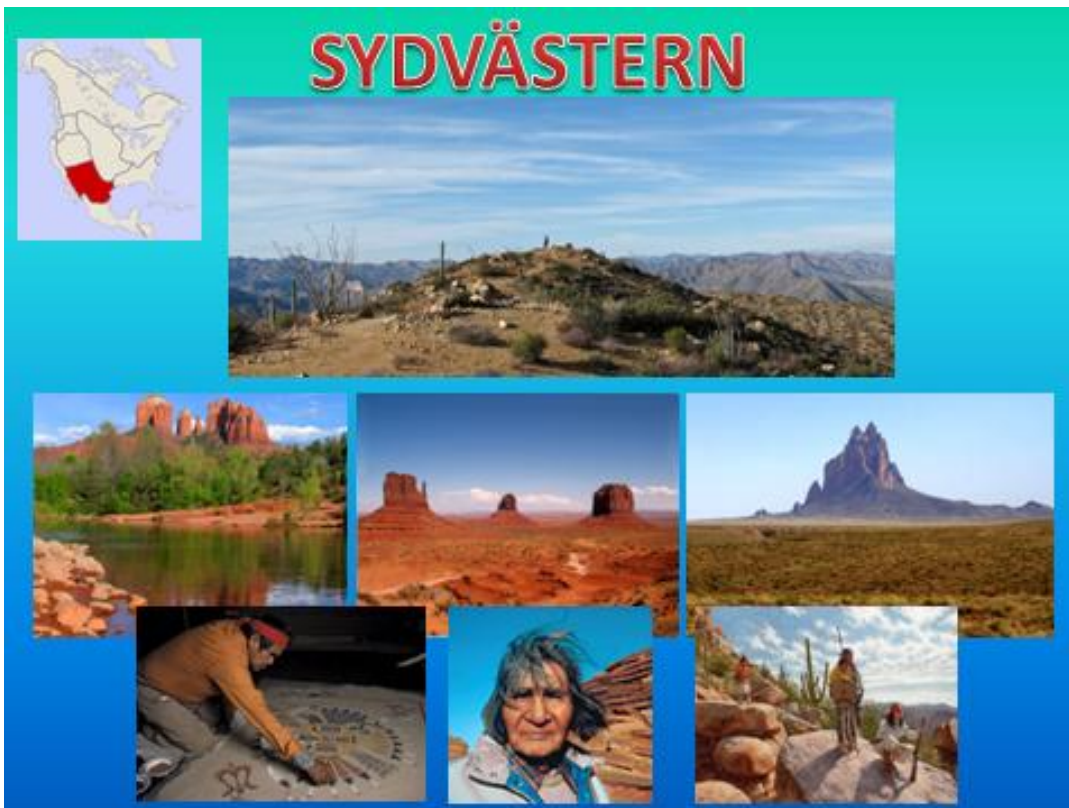

de större floderna i vars översvämningsområden de fann näringsrik odlingsmark.

Flera av de här indianernas byar kom att bli till stora handelscentra, dit slätternas folk kom för att byta till sig vegetabilisk föda mot kött, buffelfällar och hästar och många stammars innevånare utvecklades till sluga handelsmän.

I det sydvästra hörnet av USA (New Mexico och Arizona) samt norra delarna av Mexico finner vi

i huvudsak tre olika typer av indianska kulturer. Det är de halvnomadiska får- och hästuppfödarna Navajo, de bofasta jordbrukande Pueblofolken och de nomadiska, krigiska apacherna som i stor utsträckning levde av vad naturen gav och kompletterade det med stölder och röveri. Ett land som består omväxlande av såväl torra och

karga ökenområden som bördiga floddalar och höga otillgängliga bergskedjor. Varmt klimat i ökenområdena men kalla nätter och vintrar i bergen. Ett hårt land att leva i men till vilket dessa stammar har anpassat sig mycket väl.

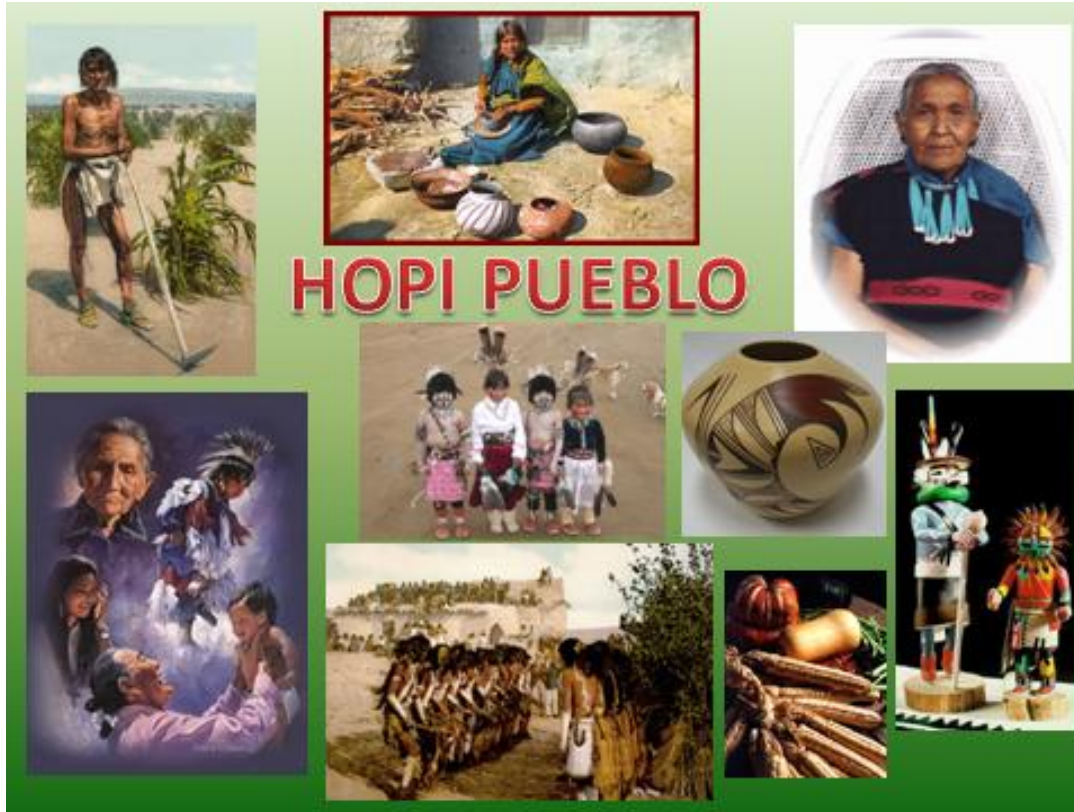
Navajo, som är en med apachefolken besläktad stam är numera den folkrikaste stammen i USA. De har framgångsrikt bevarat mycket av sin särprägel samtidigt som de har varit duktiga på att anpassa sig till det moderna amerikanska samhället. Turismen ger den här stammen stora inkomster samtidigt som deras hantverk, i form av vävda mattor och silversmiden med inläggningar av turkosstenar är mycket eftertraktade. De har historiskt levt som halvnomader där de har vallat stora fårflockar över

sitt sparsamt bevuxna ökenland. Även hästuppfödning har historiskt varit betydande, men har nu minskat avsevärt. På sitt stora reservat i Arizona har de stora energitillgångar vars utvinning

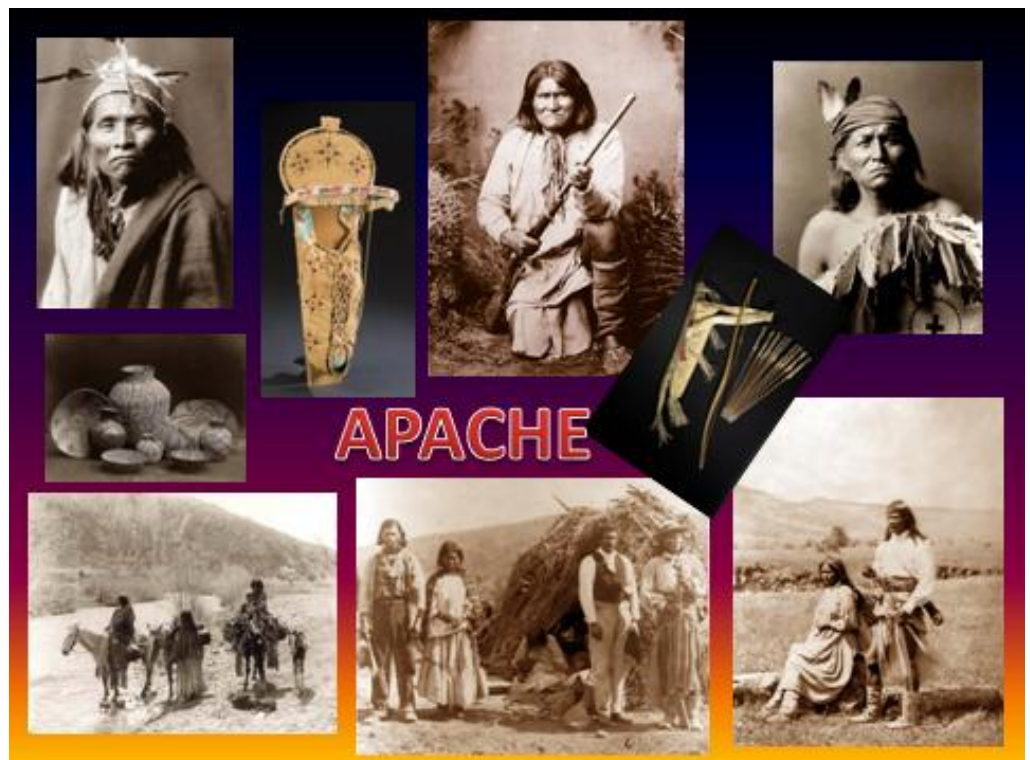
ger inkomster och arbete, men samtidigt också är en källa till konflikter med miljöförstörelse och rovdrift.

Bland Puebloindianerna finns det ett drygt 20-tal stammar. Hopi är nog den av stammarna som bäst har bevarat gamla traditioner, religion och livsstil. Fortfarande kan man besöka de pueblobyar, på de tre platåbergen ute i öken, där husen som byggdes på 1100- och 1200-talen fortfarande står kvar. Hopistammen har ett mycket invecklat ceremoniliv, men de är också duktiga torrodlare och driver trots avsaknaden av

regn årligen fram goda skördar av majs och en mängd andra grödor. De är berömda för sitt hantverk i form av vacker keramik, fantastiskt karvade och målade kachinadockor och även i viss mån silversmide.

De tidigare så krigiska apacherna är egentligen inte ett folk. Begreppet Apache är namn på en gruppering av ett dussintal olika, men närbesläktade stammar. De talar likartade, men inte helt lika språk och de ägnar sig idag huvudsakligen åt lönearbete i de vitas samhällen eller åt hästuppfödning. Historiskt har de varit nomadfolk som levde av jakt, kompletterad med ätbara frukter, rötter och växter som de fann i naturen.

Kaktusväxten Agave var något av en stapelföda för de flesta grupperna. Apacherna var fruktade och beskrevs som krigiska och grymma. Krigen mot apacherna pågick ända in mot slutet av 1880-talet och var de sista stora grupperna som tvingades ge upp inför den vita övermakten.

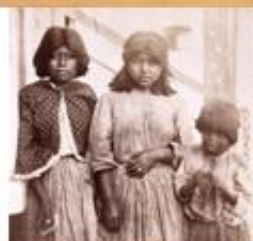
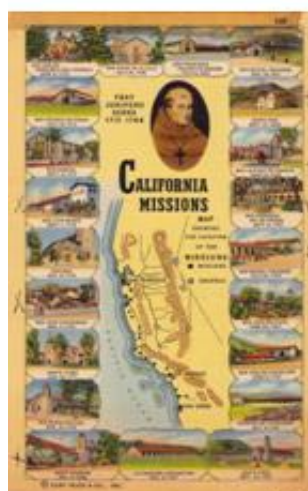

Längs den kaliforniska kusten levde mängder av små stammar. Många bara bestående av någon eller några enstaka släktgrupper. Längs havskusten var de här folken till stor del fiskare, medan de längre in i landet levde på en kombination av småviltjakt och insamlande av ätbara växter, frukter, nötter, bär och frön. Ekollon var

en stapelföda för vissa av dessa folk.

Efter de vitas ankomst på 1500-talet kom många av de här folken att bli slavar på de många missionsstationer som spanjorerna etablerade här. En egenskap som de här indianerna numera är tämligen berömda för är deras skicklighet med att fläta korgar.

På de otaliga missioner som spanjorerna etablerade i Kalifornien behövdes ständigt mer och mer arbetskraft för att bygga kyrkor och odla upp marken, sköta vingårdar och fruktträdgårdar. Indianerna kom att bli denna billiga arbetskraft vilken ibland utnyttjades under rent slavliknande förhållanden.

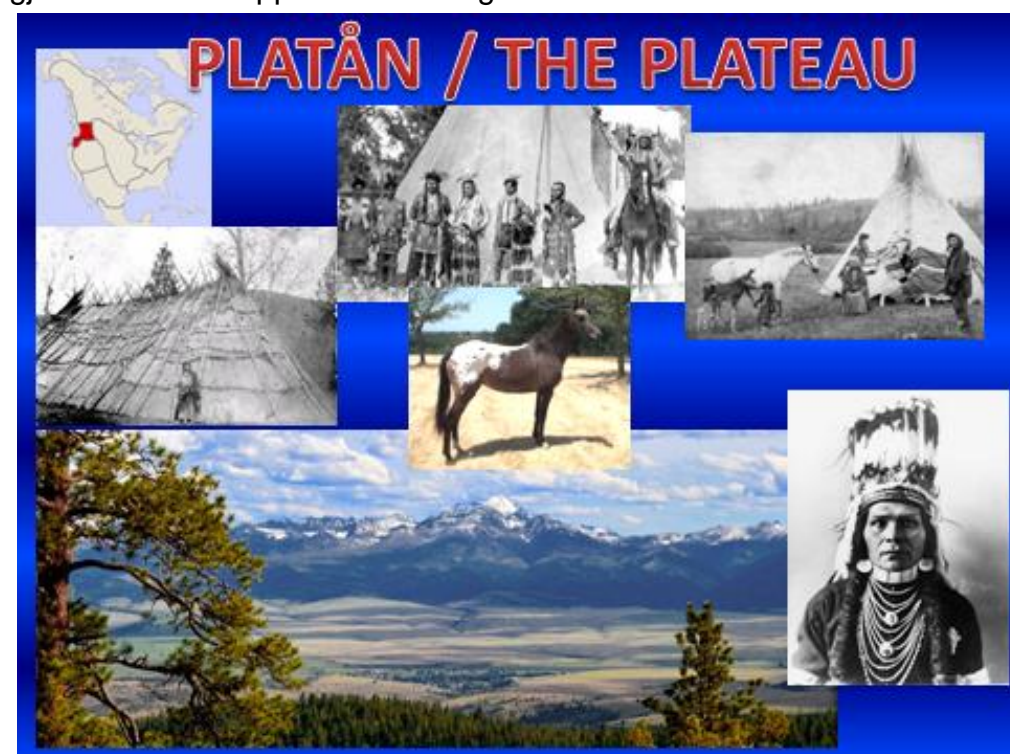

Öster om bergskedjan Sierra Nevada ligger ett utsträckt, låglänt, torrt och sommartid oerhört varmt landområde som kallats Den Stora Bassängen. Här finns den lägsta punkten i hela USA

och här ligger stora delar av landet under havsnivån. Det är beroende på klimatet ett mycket torrt och magert ökenliknande land som kan uppfattas som närmast människofientligt. Men här levde ändå indianska folk som hade anpassat sig till dessa magra förhållanden. Folk som i jämförelse med de flesta andra stammar närmast verkade stenålderslika. De var kringvandrande sam-

lare som livnärde sig på allt vad naturen hade att erbjuda. Många gånger saker som vi aldrig skulle tänka oss att äta. Insekter, skalbaggar, gräshoppor, råttor, ormar och det småvilt och fåglar de lyckades fånga med sina primitiva redskap. För övrigt åt de allt vad växter och frön som gick att hitta i den sparsamma vegetationen. Större delen av deras vakna tid gick åt att hitta något att stoppa i munnen, varför deras kultur kom att bli tämligen enkel. Det varma klimatet gjorde att det knappt behövde några kläder även om nätterna och vintrarna kunde vara kalla

och deras kringvandrande livsstil resulterade i att de inte byggde sig några riktiga bostäder utan nöjde sig med att övernatta i grottor eller enkla riskojor.

Norr om Great Basin ligger dess motsats, en högplatå med stora skogar och höga berg, många floder och sjöar. De indianer som levde här hade en kultur och en livsstil som forskarna då följaktli-

gen har döpt till just Platån. Folken som lever här har mycket gemensamt med präriens indianer när det kommer till livsstil, klädedräkter och redskap. De är också utpräglade hästfolk, berömda bland annat för att ha förädlat fram Appaloosahästen. De lever i samma typ av tipier som på prärien eller i en mera långsmal variant täckt av vassmattor. De är jägare och fiskare och de företog historiskt årliga jaktexpeditioner över Klippiga Bergen till buffellanden öster om bergen.

De är oerhört stolta över sina hästar och de är duktiga ryttare. De har också ett utpräglat sinne för färg och form

och deras dräkter och utsmyckningar är ofta utsökta, med en blandning av såväl de geometriska mönstren från prärien som blommönstren från de nordligare indiankulturerna.

I områdets västra delar har alltid laxfisket i de stora floderna varit den dominerande livsstilen. Fisket och allt som har med det att göra. Här fiskade

man med håvar från stora plattformar över floderna och med såväl nät som stora ryssjor. I takt med att de stora floderna reglerats för att ta ut vattenkraft har det här fisket också störts och försämrats. Miljöförstöring har ytterligare påverkat förutsättningarna negativt för den här kulturens överlevnad och det har under senare år förekommit många konflikter, även väpnade sådana, mellan myndigheter och protesterande indianska grupper.

Gränsande till det här området har vi så slutligen den extrema nordliga Stilla Havskusten där en mycket rik men sär egen kultur har utvecklat sig. Vi talar då om det kulturområde som helt enkelt kallas Nordvästkusten. Det här är totempålarland. Det är de konstfulla dansmaskernas och de stora plankhusens land. Här levde fiskar- och jägarfolk som var mycket rika på grund av en ofantlig tillgång till såväl skaldjur som fisk och marina

däggdjur i havet och hjort, björn och älg i skogarna. Här utvecklades också ett mycket rikt ceremoniellt liv. Ett liv med spektakulära fester, där stormän i sin strävan efter upphöjd social status, gav bort hela sin rikedom under så kallade potlatchfester. Ett liv där unga djärva män paddlade i stora träkanoter långt ut på Stilla Havet för att från kanoterna harpunera val.

Det är alltså här – och endast här som vi hittar de välkända totempålar, som alltså inte har något alls med något slags tortyrpåle att göra. Det är helt enkelt ett slags logotype för klanen som har låtit hugga den. Något liknande våra gammaldags adelssköldar fast oerhört mycket mera uttrycksfulla. Här beskrivs nämligen klanens hela historia dess skyddsandar och dess stormän. Idag har det

här blivit lite av ett varumärke för Nordvästkusten som turistland och det finns numera överallt som mer eller mindre smakfulla efterapningar av de gamla klansymbolerna. Men ute i småbyarna och i skogarna bortom turiststråken kan man fortfarande stöta på gamla uttorkade äkta totempålar.

Därmed har vi tagit oss igenom en presentation av de viktigaste kulturområdena och deras kännetecken. Dagens indianer har kommit en god bit på vägen mot att inlemmas i det amerikanska samhället och de flesta lever ute i samhället som vilken amerikan som helst. De har haft medborgarskap sedan 1924 och de åtnjuter religionsfrihet sedan 1930-talet, vilket har gjort att mycket av de gamla traditionerna har levt upp igen, vilket vi ska vara mycket tacksamma för. Ändå är det så att indianerna som kollektiv fortfarande befinner sig i botten på den amerikanska sociala skalan. Många lider av sociala problem som hög arbetslöshet, svår alkoholism, sämre hälsovård, och en kortare medellivslängd. Men turismen har skapat ett visst välstånd här och där. Deras rätt att etablera casinon på sina reservat har givit vissa stammar enorma inkomster som nu investeras i bättre hälsovård, bättre bostäder satsningar på utbildning med mera.

Det finns faktiskt hopp för indianerna. Idag finns det enligt den senaste folkräkningen 5,2 miljoner människor i USA som själva klassar sig indianer. Av dem ungefär hälften som renrasiga. Indianerna är alltså idag en minoritet och de utgör bara 2 procent av den amerikanska befolkningen.